

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος Προέδρου Ε.Μ.Σ. Ν.Ι. Μέρτζου	9
Βραχυγραφίες	17
Βιβλιογραφία	19
Εισαγωγή	29

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΡΟΤΟΝΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΙΑ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

A. Η ΡΟΤΟΝΤΑ ΩΣ ΡΩΜΑΪΚΟ ΜΝΗΜΕΙΟ	35
1. Η ανέγερση της Ροτόντας	35
2. Αρχική λειτουργία της Ροτόντας	36
3. Η αποκατάσταση της αρχικής ρωμαϊκής μορφής του μνημείου	36
4. Ονομασίες της Ροτόντας	37
4.1. Ναός των Ασωμάτων	38
4.2. Eski Mitropolí - Παλιά Μητρόπολη	39
4.3. Η ονομασία της Ροτόντας Άγιος Γεώργιος	40
B. Η ΡΟΤΟΝΤΑ ΩΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΝΑΟΣ	42
1. Το βαπτιστήριο του χριστιανικού ναού	46
2. Η μορφή του οκταγωνικού βαπτιστηρίου	46
Γ. Ο ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΡΟΤΟΝΤΑΣ	50
1. Η σχετική με τον ψηφιδωτό διάκοσμο του μνημείου έρευνα	50
2. Ο ψηφιδωτός διάκοσμος της κορυφής του τρούλλου	51
3. Οι παραστάσεις της κατώτερης ζώνης του τρούλλου	54
4. Οι απεικονίσεις και ο συμβολισμός των αρχιτεκτονικών παραστάσεων του «κάμπου»	61
5. Ο ψηφιδωτός διάκοσμος των ημικυλινδρικών θόλων των κογχών του ισόγειου της Ροτόντας	65
6. Η προσθήκη του Ιερού Βήματος	65
7. Η τοιχογραφία της Αναλήψεως στην αψίδα του Ιερού	66
Δ. Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ	71
1. Πότε καταλήφθηκε η Θεσσαλονίκη από τους Τούρκους	71
2. Ο εσωτερικός χώρος και ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης μετά την άλωση	72
3. Τα θρησκευτικά κτίσματα	73
4. Τι απέγιναν τα τζαμιά της Θεσσαλονίκης	77
5. Άλλα οθωμανικά δημόσια κτίρια	78

6. Η Ροτόντα Ισλαμικό τέμενος	80
7. Η κατεδάφιση των μιναρέδων της Θεσσαλονίκης και το ελπιδοφόρο μήνυμα του Αλέξανδρου Παπαναστασίου	83
8. Επιλεκτική βιβλιογραφία.....	86

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

A. Η ΣΕΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΣΕΙΣΜΟΥΣ ΤΟΥ 1978	87
1. Οι σεισμοί της Μυγδονίας	87
2. Ο σεισμός του Μαΐου του 1978 της Θεσσαλονίκης.....	92
3. Η σύσταση της Ομάδας Εργασίας και η ανάθεση της ευθύνης της μελέτης και αναστηλώσεως του μνημείου	94
4. Η αποτύπωση του μνημείου και του περιβάλλοντος χώρου με συμβατικές και τοπογραφικές μεθόδους	98
4.1. Περιβάλλον χώρος	98
4.2. Πολυγωνομετρικό δίκτυο	99
4.3. Χωροσταθμικό δίκτυο	99
4.4. Αποτύπωση	102
4.5. Άμεσος περιβάλλον χώρος	102
4.6. Βασική οριζοντιογραφία	103
5. Εργασίες επί του μνημείου	103
5.1. Εξωτερικό Ροτόντας	104
5.2. Εσωτερικό Ροτόντας	107
5.2.1. Αποτύπωση εσωτερικής κυλινδρικής επιφάνειας	107
5.2.2. Αποτύπωση θόλου	108
5.2.3. Μέθοδος μετεωρολογικού μπαλονιού	108
5.2.4. Μέθοδος προβολέως	110
5.2.5. Αποτύπωση ρωγμών	112
5.2.6. Αποτύπωση αρχαιολογικών τομών	114
5.2.7. Έλεγχος κατακορυφότητας πεσσών	115
5.2.8. Κατάλογος σχεδίων Ροτόντας.....	116
6. Η φωτογραμμετρική αποτύπωση του μνημείου	119
6.1. Φωτογραμμετρικές εργασίες	123
6.2. Γεωδαιτικές εργασίες	123
7. Έρευνες για την τεκμηρίωση προτάσεων αναστήλωσης του μνημείου	127
7.1. Αναλυτική έρευνα	129
7.2. Έρευνες και τομές στο μνημείο για συγκέντρωση στοιχείων	130
7.3. Λεπτομερής αποτύπωση των ρωγμών	130
7.4. Μηχανικές σταθερές των υλικών δομήσεως του μνημείου και χημική σύνθεσή αυτών	130
7.5. Η θεμελίωση του ρωμαϊκού πυρήνα.....	131
8. Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της εντατικής καταστάσεως του ρωμαϊκού	

τμήματος	131
8.1. Τα προβλήματα υγρασίας του μνημείου.....	133
8.2. Η δομή και η κατάσταση της τοιχοποιίας του μνημείου	134
8.3. Μελέτη και καταγραφή των ρηγματώσεων	134
8.4. Ο περίδρομος στη βάση του τρούλλου	138
8.5. Οι κοχλίες της Ροτόντας	138
B. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΖΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ	140
1. Διερεύνηση της ιστορικής διαδρομής για την αποκατάσταση του μνημείου	140
2. Η προσωρινή υποστήλωση του μνημείου	141
3. Επιλογή της τελικής μορφής στην οποία θα αποκατασταθεί το μνημείο	141
4. Η ανακεράμωση της στέγης	143
5. Οι επεμβάσεις για την αναστήλωση του μνημείου	144
6. Αποκατάσταση της εξωτερικής επιφάνειας των ρηγματώσεων, μετά τη σταθεροποίηση (ξήρανση) των ενεμάτων	145
7. Τελική διαμόρφωση της εξωτερικής επιφάνειας του μνημείου	146
α. Δυνατότητες επιλογής.....	146
β. Αιτιολογία της προτάσεως	147
γ. Τρόπος επεμβάσεως στην εξωτερική επιφάνεια του μνημείου.....	148
8. Η έγκριση της μελέτης	148
9. Η στερέωση (αναστήλωση) του μνημείου.....	149
10. Οι επεμβάσεις στον μιναρέ της Ροτόντας	152
11. Σκέψεις και προτάσεις για τη δέουσα χρήση του μνημείου	153
12. Μελέτη φωτισμού της Ροτόντας.....	155
12.1. Φωτισμός του εσωτερικού χώρου	156
12.2. Φωτισμός του εξωτερικού.....	157
13. Ο περιβάλλον χώρος της Ροτόντας στα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας	158
14. Η πολεοδομική διαμόρφωση του χώρου γύρω από τη Ροτόντα.....	160
15. Η άμεση σχέση του μνημείου με τα γειτονικά κτίσματα	160
16. Η εφαρμογή του ΓΟΚ στην περιοχή της Ροτόντας και προτάσεις για τη διάσωση της περιοχής	161
17. Η τελική πρόταση.....	162

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

1. Το ιστορικό των ερευνών και ανασκαφών στη Ροτόντα του Αγίου Γεωργίου	163
2. Έρευνα κάτω από το «οπαίον» στον ομφαλό του δαπέδου	165
3. Στρωματογραφικές τομές στο εσωτερικό και στον νότιο περιβάλλοντα χώρο της Ροτόντας	166
4. Οι στρωματογραφικές τομές στο Ιερό Βήμα. Οι στρωματογενείς τομές E3-E7	166
Τομή E3	166
Τομές E4-E5	167
5. Το εγκαίνιο στο Ιερό της Ροτόντας	171

6. Οι στρωματογραφικές τομές E6, E7	175
7. Στρωματογραφικές τομές εξωτερικά του ρωμαϊκού πυρήνα της Ροτόντας στον χώρο του παλαιοχριστιανικού περιδρόμου	177
Τομή E1	177
Τομή E2	179
8. Τομές έξω από τον παλαιοχριστιανικό περιδρόμο νοτίως του μεσημβρινού προπύλου	184
Τομή E9	184
9. Το κυκλικό πρόσκτισμα (παρεκκλήσι)	191
Τομή E13	191
10. Τομή μεσημβρινά του νότιου προπύλου	195
Τομή E 14	195
11. Στρωματογραφικές τομές ΝΔ-Ν του μεσημβρινού προπύλου	198
Τομή E10	198
Τομή E10α	201
Τομή E10β	203
Τομή E10γ	204
Τομή E10δ	205
Τομή E10ε	206
Τομή E10στ	207
Τομή E11	207
Τομή E11α	209
Τομή E11β	210
Τομή E17	210
Τομή E18	212
Τομή E23	212
12. Έρευνα και ανασκαφή νοτίως του μεσημβρινού προπύλου	213
13. Τομές στο κυκλικό πρόσκτισμα	215
Τομή E15	215
Τομή E16	218
Τομή E16α	223
Τομή E19	224
Τομή E21	228
14. Το κεντρικό παλαιοχριστιανικό πρόπυλο	230
Ο άμβωνας της Ροτόντας	230
Τομή E12	232
Τομή E20	238
15. Οι βυζαντινοί τάφοι της Ροτόντας	241
16. Τουρκικές ταφές ανατολικά του νότιου προπύλου	242
Τομή E8	242
Τομή E22	242
17. Έρευνα στον τρούλλο της Ροτόντας	243
Η Τομή A5 στον περιδρόμο της βάσης του τρούλλου	243
Τομή Σ1	246

Τομή Σ2	246
Τομή Σ3	246
Τομή Σ4	247
Τομή Σ5	247
Τομή Σ6	247
Τομή Σ7	248
18. Τομές στην κεράμωση του τρούλλου	248
Τομή Α1	248
Τομή Α2	249
19. Η κεράμωση του τρούλλου	250
Τομή Α3	251
Τομή Α4	252
20. Συμπεράσματα της αρχαιολογικής έρευνας	253
21. Η επικοινωνία της παλαιοχριστιανικής φάσης της Ροτόντας με το θριαμβικό τόξο του Γαλερίου	260
22. Η συντήρηση του ψηφιδωτού διακόσμου στους ημικυλινδρικούς θόλους της μεσημβρινής πλευράς της Ροτόντας	261
α. Διαχρονική εποπτεία των επεμβάσεων στο ψηφιδωτό	261
β. Η κατάσταση του ψηφιδωτού διακόσμου μετά τους σεισμούς του 1978	263
γ. Ειδικές παρατηρήσεις για την τεχνική της κατασκευής των ψηφιδωτών της Ροτόντας	263
δ. Χημική ανάλυση των κονιαμάτων	265
23. Τοπογραφικές εργασίες στον ψηφιδωτό διάκοσμο των μεσημβρινών ημικυκλικών τόξων	266
α. Η μεθόδευση της αποκολλήσεως	267
β. Η επανατοποθέτηση των ψηφιδωτών	269
Επίλογος	271
Κατάλογος των εικόνων (φωτογραφιών και σχεδίων).....	273
Πίνακες (σχέδια και εικόνες)	293
Ευρετήριο	603